

úvod | hrady | kaštiele | kúrie | kláštory | kostoly | architektúra miest | ľudová architektúra | technické pamiatky | ostatné pamiatky | zaniknuté pamiatky

Úvodná strana

Pamiatková ochrana na Slovensku

Osobnosti pamiatkovej ochrany na Slovensku

Osobnosti slovenského múzejníctva

Múzeá

Galérie

Skanzeny

Slovník pojmov

Bibliografia

Autori

Fotografi

Partneri

Ubytovanie

Hrady späť

Tematín

Lokalita

obec Hrádok, okres Nové Mesto nad Váhom, Trenčiansky kraj

História a stavebný vývoj

Pre svoju polohu bol pôvodne kráľovský hrad viac mocenským a správnym centrom veľkého panstva ako ochrancom komunikácii v údolí Váhu, ktoré boli od neho veľmi vzdialené. Vo funkcii asi nahradil ranostredovekú opevnenú lokalitu, ktorej zreteľné stopy sa nachádzajú na kopci Hradište (426 m n.m.) východne od obce Hrádok. Zase obytnú a správnu funkciu hradu Tematín prevzali po polovici 17. storočia renesančné kaštiele v obciach Lúka a Brunovce. ^[1]

Tematín od 14. storočia vystupuje ako Themethen a na mapách 16. storočia ako Temetin, Temetwyn a Pestien. ^[2] Patrí k staršej skupine považských hradov, spomína sa už v roku 1270, keď ho za obranu hradu v bojoch o trón ako ročné léno dostal župan Michal. Potvrdenie kráľom Štefanom V. aj o dva roky neskôr je dôkazom toho, že využíval objekt naďalej. ^[3] Majetokom disponovali Michal a Demeter z rodu Rosd. Novšie bádanie ale spochybnilo vzťah listiny k Tematínu a orientuje ju k zaniknutému rovnomennému hradu neďaleko sídla Fúzer v dnešnom Maďarsku. To by mohlo nakoniec zodpovedať skutočnosti, že v majetku rodu Rods sa hrad predtým a ani neskôr neuvádza. Na základe posledných terénnych výskumov je zrejme, že kamenný hrad bol postavený krátko po tatárskom vpáde, v priebehu štyridsiatych rokov 13. storočia. ^[4]

Od konca 13. storočia až do smrti Matúša Čáka Trenčianskeho v roku 1321 bol Tematín súčasťou jeho rozľahlého domínia. Potom pripadol kráľovi Karolovi Róbertovi a jeho synovi Ľudovít I. Veľký ho v roku 1348 daroval magistrovi Vavrincovi, zakladateľovi rodu Ujlakyovcov. ^[5] Hrad prevzal jeho syn a neskorší palatín Mikuláš Kont, ktorého rod ho vlastnil v 15. a na začiatku 16. storočia. ^[6]

V 16. storočí Tematínsky hrad s panstvom mala v držbe spišská vetva Thurzovcov. Kráľ Ľudovít II. Jagelovský ho 20. júna 1524 predal Alexeiovi Thurzovi za 24 000 zlatých a v okolí získal ďalšie ujlakyovské majetky (Šintava, Hlohovec). Krajinský sudca a miestodržiteľ v Uhorsku Alexius Thurzo zomrel v roku 1543. Nemal mužských potomkov, a preto sú súhlasom panovníka panstvá Tematín, Šintava, Hlohovec a Richnava testamentárne zanechal svojim dvom dcéram Anne a Alžbete. Mužským príbuzným zanechal iba spišské a bojnické panstvo. Členovia rodu sa neuspokojili s jeho testamentom, a tak sa začal niekoľko desaťročí trvajúci spor, ktorý sa skončil až v roku 1596. Vtedy bez potomkov zomrela Anna Salmová, dcéra Alžbety Thurzovej a Júliusa Salma. Jej majetky zdedili Stanislav, Mikuláš a Krištof, pravnuci kremnického komorného grófa Juraja Thurzu (III), ktorý bol starším bratom Alexia Thurzu. Bratia si väčšinu majetkov rozdelili medzi sebou. Stanislav dostal šintavské a hlohovské panstvo, Mikuláš bojnické, Krištof spišské. Podľa vzájomnej dohody si tematínske panstvo bratia nerozdelili, ale dali do zálohu Weihardtovi Salmovi za 48 000 zlatých. V roku 1609 zomrel Mikuláš a v roku 1614 Krištof, obaja bez potomkov, väčšina majetkov prešla na Stanislava, ktorý vyplatením záložnej sumy dostal hrad Tematín zo zálohu. Stanislav Thurzo sa postaral o jeho opravu a výzbroj. Jeho predstavy výzbroje realizoval Angelo Ricciardi, taliansky puškársky majster z Benátok. ^[7]

Stanislav Thurzo, neskorší uhorský palatín, sa väčšinou zdržiaval na hrade Šintava, ktorý bol jeho hlavnou rezidenciou. Jeho manželka bola smutne slávna Anna Rozina, dcéra baróna Listiusa. ^[8] Po smrti Stanislava Thurzu v roku 1625 majetky užívali jeho deti Stanislav, Adam, Michal a Eva. Eva, vydatá za Štefana Pográního, dostala tematínske panstvo. Zomrela veľmi skoro, už v roku 1627. V tom istom roku skončil aj jej brat Stanislav. V roku 1635 a 1636 zomreli bez potomkov ďalší súrodenci Adam a Michal, celý thurzovský majetkový komplex prevzala kráľovská komora. Tematínske panstvo dala komora so súhlasom panovníka v roku 1638 do zálohu Jánovi Rottalovi a jeho súrodencom, ktorí sa dostali do príbuzenských vzťahov s rodinou Šandorovcov. Ján Rottal prepustil štvrtinu tematínskeho majetku Štefanovi Csákymu a jeho manželke Eve Forgáčovej. ^[9] Zuzana Rottalová svoj podiel prenajala roku 1653 Jurajovi Berénimu. V roku 1658 sa majiteľmi väčšej časti Tematína stali Bercsenyiovci, ktorí súčasne nadobudli majetky v Brunovciach. Rodina Bercsenyiovcov v čase tureckej invázie na Považie v roku 1663 našla útočisko na hrade Tematín, ktorý turecké vojsko ako väčšinu hradov nedobýjalo. ^[10]

Rodina v nasledujúcich rokoch zostala na hrade, lebo sporadické vpády menších rabujúcich tureckých oddielov pokračovali. Na Tematínskom hrade sa narodil v roku 1665 Mikuláš Bercsenyi ^[11], neskorší hlavný veliteľ vojsk Františka II. Rákócziho. Bercsenyi sa dostal do blízkych rodinných vzťahov s Csákyovcami, lebo jeho manželkou bola Kristína Csáky. Jednému z nich, Štefanovi Csákymu mladšiemu, užívateľovi Tematína, skonfiškovali všetky majetky pre jeho účasť v povstaní Imricha Thökölyho. Konfiškačné súpisy z 26. apríla 1684 a 27. mája 1686 umožňujú získať prehľad o hrade Tematín v rokoch pred jeho zánikom. ^[12] Väčšinu hradu a panstva vlastnili Bercsenyiovci, ktorí začali so stavbou veľkého kaštieľa v Brunovciach. Do kaštieľa previezli veľkú časť inventára z Tematínskeho hradu. ^[13]

Mikuláš Bercsenyi, napriek tomu, že sa najradšej zdržiaval v kaštieli v Brunovciach, dal počas povstania Františka II. Rákócziho opraviť hrad, ktorý dobre vybavil zbrojným materiálom. Na hrade sídlila stála vojenská posádka. Po bitke pri Romháni v roku 1710, ktorá mala pre povstalcov nepriaznivé následky, cisárskemu generálovi Heisterovi sa podarilo obsadiť Brunovce s cieľom zajať Bercsenyiho. Tomu sa však z kaštieľa podarilo uniknúť ešte pred jeho obsadením. Oddiel cisárskeho vojska sa preto presunul pod hrad Tematín. Bercsenyi sa síce na hrade zastavil, no odišiel skôr, než hrad obkľúčil nepriateľ. Obrancovia hrad vydali až po troch dňoch. Bercsenyi sa zatiaľ horskými cestami dostal do Poľska. V priebehu roku 1710 Bercsenyimu skonfiškovali tematínske majetky a kaštieľ v Brunovciach. ^[14] Hrad Tematín úmyselne a vážne poškodilo cisárske vojsko a odvtedy bol ponechaný vlastnému osudu. ^[15]

Najznámejší južný pohľad na hrad predstavuje náročné vysokého torza hranolovej veže za ozubenou masou múrov vytvarovanou do podoby lodnej provy. Hoci obe stavby spolu susedia, časovo sú veľmi vzdialené. Zatiaľ čo nižšia zavalitá hmota patrí bastiónu zo začiatku 17. storočia, mohutná veža s rozmermi 9 x 9 m (interiér 3,3 x 3,3 m) patrí neodmysliteľne k stredovekému hradu. Nepatrí však k najstaršej dispozícii z polovice 13. storočia. Stála šikmo včlenená do priečelia obrátená k prístupu, ale nie v čele, a bola doň vložená až dodatočne okolo roku 1300. Tým smerom sa svojim ostrým obracala aj menšia veža stojaca vo vysunutom cípe približne päťbokvej dispozície uzavretej hradbou, ktorá sa na východe zosunula dolu svahom. Torzo veže patrí prvotnému hradu z polovice 13. storočia a sem patrí tiež dovnútra otvorená veža s portálom brány. Presnosť datovania dovoľujú výsledky dendrochronologického výskumu. Najstaršia obytná stavba nie je známa, ale stála asi na mieste neskoršieho južného paláca. Tam pôvodnú obvodovú hradbu onedlho nahradila nová, ktorá možno vznikla súčasne s hlavnou vežou a vežovitým palácom v severnom kúte dispozície. Palác neskôr splynul s gotickým palácom pozdĺž severnej hradby, z ktorého sa po radikálnych prestavbách dochovala len časť jeho múrov a dispozície. Pravdepodobne v 15. storočí postavili predbránie s novou čelnou bránovou vežou, ktoré vhodne zaplnilo pôvodné uškočenie v ranogotickú hradbu. Východný múr predbránia od základu prestavali v období renesancie a zároveň doplnili terasou pre delá. ^[16]

Plôcha pred hradom na severe, na ktorej sa nachádza predhradie z konca stredoveku, slúžil ako hospodársky využívaná a jednoducho prihradené predpôlie. Hradba s niekoľkými päťbokými a ostrouhlými baštami má dva rady strefní na ručné a staršiu jednoduchú hradbu nahradila asi začiatkom 16. storočia. Prudké svaly po bokoch neumožnili vykopáť priekopy, ktoré vzhľadom na neprístupnosť ani neboli potrebné. Terénne stupne na miernejšie

Parky a záhrady

Cintoríny

Literárne pamiatky

Kúpeľná architektúra

Pamiatky v okolí Slovenska

Stránka / Tvoreca

Sponzori

Kontakt

klesajúcom severnom hrebení svedčia o tom, že tam k nejakému zabezpečeniu (valmi a priekopami) asi došlo. Krátka priekopa v podobe jamy sa nachádzala pred bránou, ktorou sa do predhradia vstupovalo od západu.^[17]

Neskororenesančná činnosť na hrade je pomerne dobre rozpoznateľná. V jadre do nej patrili dve menšie budovy vystupujúce do nádvorja. Predĺžená klinovitá bašta chránila bránu predhradia a kontrolovala cestu západným svahom a pomáhala jej oblá bašta na juhozápadnom nároží vnútorného hradu. Pozornosť venovaná vstupu sa prejavila ešte výstavbou druhého predbránia s dvoma drobnými oblými útvarmi na nárožiacich. Pod jednou z týchto bást sa nachádzala nová prvá brána, ktorá sa už rozpadla. Upravovali aj obytné budovy a v murive je rozoznateľná náhrada asi poškodeného úseku západnej hrady jadra. Poslednými väčšími stavebnými akciami boli zrejme dlhé stavby pri východnej hradbe jadra a najmä mohutná hmota bastiónu v čele hradu. Vnútro bastiónu možno neskôr upraviť na bývanie. Z konfrontácie reality s opisom hradu z konca 17. storočia možno zreteľne špecifikovať úlohy veľkého paláca na severe. Počtom, členením a funkciou miestností sa hrad od svojho stredovekého predchodcu vzdaloval, ale k pohodlnému a ľahko dostupnému hradu sa ešte ani nezačal približovať.^[18]

Pamiatková ochrana

V roku 1972 hrad zamerala Inžinierska geodézia Bratislava. Od roku 2005, v rámci projektu Odklňanie hradov, sa o historické sídlo začal starať 17. zbor skautov Dubnica nad Váhom. Zrúcaniny vyčistili od odpadkov, zlikvidovali kríkovú náletovú zeleň a osadili drevenú informačnú tabuľu o histórii objektu. V roku 2006 vzniklo Združenie na záchranu hradu Tematín. V roku 2007 vzniklo Občianske združenie Hrad Tematín. V priebehu roka 2008 sa na hrade realizovali dva letné pracovné tábory, na ktorých sa zúčastnili členovia oboch združení.^[19]

Súčasný stav a využitie

Čiastočne konzervovaná ruina.

Prístup

Stojí na konci rozložitého chrbta (564 m n.m.) takmer 4 km juhovýchodne od obce Hrádok, pomerne hlboko vnútri pohoria Považský Inovec.^[20] Hrad leží na parcele, ktorú vlastní Lesy Slovenskej republiky, š.p., Banská Bystrica.^[21]

Fotogaléria

Poznámky

^[1] PLÁČEK, Miroslav – BÓNA, Martin: Encyklopédia slovenských hradov. Bratislava: Slovart, 2007. s. 301.

^[2] Pomenovanie Tematín vzniklo podľa historikov spojením slov temá a týn. Pojem temá označuje temeno kopca, čiže samotnú polohu hradu. Výrazom týn sa v minulosti označovalo opevnené miesto. BÓNA, Martin: Hrad Tematín. Stručný sprievodca po zrúcanine hradu. Bratislava: slovenský skauting, 2010. s. 6.

^[3] PLÁČEK, Miroslav – BÓNA, Martin: Encyklopédia slovenských hradov. s. 301.

^[4] BÓNA, Martin: Hrad Tematín. Stručný sprievodca po zrúcanine hradu. Bratislava: slovenský skauting, 2010. s. 7.

^[5] Napriek maďarskému menu mal tento rod slovenský pôvod, o čom svedčí Vavrincoco priezvisko Tóth (Slovák, lastinsky Selavus). PLÁČEK, Miroslav – BÓNA, Martin: Encyklopédia slovenských hradov. s. 301.

^[6] PLÁČEK, Miroslav – BÓNA, Martin: Encyklopédia slovenských hradov. s. 301 – 302.

^[7] KOČIŠ, Jozef: Od Čachtíc po Strečno. Martin: Osveta, 1989. s. 26 - 27.

^[8] Anna Rozina Listiusová mala krutú povahu. V sadistickom ošiali sa dopúšťala zločinom na služobníctve a poddaných. Na rozdiel od Alžbety Báthoryovej, ktorá mučila len dievčata a mladé ženy, Listiusová si svoje obete nevyberala podľa veku a pohlavia. Pri vyšetrovaní jej zločinov, ktoré po úteku jednej z jej obetí nariadil palatín Mikuláš Esterházy, vyšli najavo viaceré jej násilnosti a vraždy. Napriek tomu, že sa v porovnaní s Báthoryovou dopustila oveľa menšieho počtu zločinov, súd ju odsúdil na stratu hlavy a majetkov. Listiusová ale nepopravili. Dostala od panovníka Ferdinanda III. milosť, v čom jej pomohli styky vplyvných príbuzných s osobami z okruhu panovníckeho dvora. KOČIŠ, Jozef: Od Čachtíc po Strečno. s. 27 – 28. Je zaujímavé, že s Báthoryovou boli súčasnícky a obe žili občas na Považí. Anna Rozina po smrti svojho manžela v roku 1625 za dvanásť rokov zavraždila na hrade v Šintave, hlohovskom kaštieli, seredskom majeri, vo svojom dome v Nových Zámkoch a na hospodárstve v Pustých Sadoch prinajmenšom dvoch mužov a desať žien a detí. Obklopila sa bosorkami a ju samu nazývali „kráľovnou čarodajnic.“ DVORÁK, Pavel – KÁLLAY, Karol: Krvavá grófká. Alžbeta Báthoryová - fakty a výmysly. Budmerice: Rak, Bratislava: Slovart, 1999. s. 282.

^[9] V tom čase, v roku 1644, v súvislosti s povstaním Juraja Rákócziho I. na príkaz palatína Mikuláša Esterházyho presunuli z Tematínskeho hradu do Hlohovca štyri mažiare. KOČIŠ, Jozef: Od Čachtíc po Strečno. s. 29

^[10] KOČIŠ, Jozef: Od Čachtíc po Strečno. s. 27 - 29.

^[11] Mikuláš Bercsényi (6. december 1665, Tematín, † 6. november 1725, Tekirdağ, Turecko), bol uhorský gróf, hlavný generál povstaleckých vojsk Františka II. Rákócziho. Mikuláš Bercsényi študoval na jezuitskom kolégiu v Trnave, na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity a štúdiá dokončil na dvore palatína Pavla Esterházyho. Po oslobodení Viedne slúžil v cisárskom vojsku a zúčastňoval sa protitureckých bojov. Od roku 1685 bol kapitánom v Šali, od roku 1686 kapitánom Segedína a bol povýšený na plukovníka. V rokoch 1688 - 1693 pôsobil ako zástupca hlavného kapitána banských miest a v rokoch 1696 - 1697 bol hlavným vojenským komisárom trinástich hornouhorských stolíc. S Františkom II. Rákócziom sa zoznámil vďaka susedstvu ich majetkov. V roku 1698 bol jedným z iniciátorov sprisahania, ktoré hľadalo pomoc proti Habsburgovcom na francúzskom kráľovskom dvore Ľudovíta XIV. Po odhalení sprisahania a Rákócziho uväznení ušiel v roku 1701 do Poľska. Po Rákócziho úteku z väzenia sa s vojskom, ktoré naverboval v Poľsku pripojil k povstaniu Františka II. Rákócziho. Od začiatku povstania používal titul hlavného generála - generalissima. Počas povstania plnil viac vojensko-organizačné úlohy ako vojenské záležitosti. Na smere v Onode bol zvolený za kniežacieho miestodržiteľa. V roku 1704 viedol mierovú delegáciu kurucov, v rokoch 1705 až 1707 viedol delegácie, ktoré rokovali s ruským cárom Petrom I. Zúčastnil sa bitky pri Trenčíne v roku 1708, kde vykonával poradné úlohy a činnosti ale nezasťával vrcholnú veliteľskú funkciu. Po úteku z bojiska bol zranený. V posledných rokoch povstania viedol diplomatické rokovania s Poliakmi a Rusmi. 21. novembra 1710 odišiel do emigrácie do Poľska. V júni 1716 odcestoval z Poľska do Turecka, kde bojoval na čele kuruckého vojska v okolí mesta Oršova. V roku 1720 sa pripojil k emigrantom v meste Tekirdağ, kde aj zomrel. Bercsényi bol najvernejší a najbližší priateľ Františka II. Rákócziho. Bol trikrát ženatý (manželky Kristína Drugeth, Kristína Csáky, Zuzana Kőszeghy). Z prvého manželstva mal syna Ladislava, ktorý sa neskôr stal francúzskym maršalom. MÉSZÁROS, Kálmán: Kuruckí vojvodcovia v trenčianskej bitke. In: Neďaleko od Trenčína. Pamätnica k 300. výročiu bitky pri Trenčianskej Turnej. Trenčianska Turná – Bratislava, 2008. s. 122 – 135.

^[12] Pri vchode do hradu, na prízemí vpravo, sa nachádzala zásobáreň, vedľa nej kuchyňa a ďalej tri izby, z ktorých bolo možné vystúpiť do dvoch klenbových miestností. Na prízemí bola vziareň a stajňa. Z vnútorného nádvorja viedli vchody do pivnic pod hradom. Prvé poschodie tvorili štyri obytné miestnosti s oknami na hradné nádvorie. Bola tu hradná sála s ôsmimi zasklenými oknami, jedáleň, kaplnka, izba s klenbovým stropom a kúpeľňa. Na prvom poschodí sa nachádzala kastelánova miestnosť s komôrkou, vedľa kaplnky boli dve miestnosti s klenbovým stropom smerom k hradnej veži, kam viedlo točité drevené schodište. Na druhom poschodí bola klenotnica s klenbovým stropom a so železnými dverami, veľká zásobáreň a dve menšie miestnosti. Vo vežových priestoroch sa skladovalo obilie, boli tam miestnosti pre drábov a zbrojnica. Z hnutelosti súpis zachytáva iba značné množstvo súkna a plátina, 20 ženských šiat, dva čierne závoje a štyri perzské koberce, ktoré slúžili ako záves na steny niektorých miestností hradu. Neďaleko hradu juhovýchodným smerom bol nedávno vybudovaný majer, ktorý v čase konfiškácie bol prázdny a opustený. V dokumente o delení tematínskych majetkov z 3. júla 1688 sa ako užívateľa hradu spomínajú Gašpar Šándor a jeho manželka Eva Thökölyová. Mali k dispozícii päť miestností na ubytovanie, predsieň, zásobáreň, k nej patriacu komôrku a jednu zo stajni. KOČIŠ, Jozef: Od Čachtíc po Strečno. s. 30 - 32.

^[13] KOČIŠ, Jozef: Od Čachtíc po Strečno. s. 29 - 32.

^[14] Kaštieľ cisárske vojsko od zbúrania ušetrilo, pretože ho dostal cisársky generál barón Lindenheim. Po smrti baróna Judita Hunyadyová, vdova po Pavlovi Šandorovi, podnikla všetko, aby kaštieľ z cudzích rúk odkúpila, čo sa jej v roku 1723 aj podarilo. KOČIŠ, Jozef: Od Čachtíc po Strečno. s. 32.

^[15] KOČIŠ, Jozef: Od Čachtíc po Strečno. s. 32.

^[16] PLÁČEK, Miroslav – BÓNA, Martin: Encyklopédia slovenských hradov. s. 302.

^[17] PLÁČEK, Miroslav – BÓNA, Martin: Encyklopédia slovenských hradov. s. 302.

^[18] PLÁČEK, Miroslav – BÓNA, Martin: Encyklopédia slovenských hradov. s. 303.

^[19] Kolektív autorov: Spoznajme problémy zrúcanín 2008. Lietava: Združenie na záchranu Lietavského hradu, 2009. s. 145 - 146.

^[20] PLÁČEK, Miroslav – BÓNA, Martin: Encyklopédia slovenských hradov. s. 301.

^[21] Kolektív autorov: Spoznajme problémy zrúcanín 2008. s. 145.

Bibliografia

BÓNA, Martin: Hrad Tematín. Stručný sprievodca po zrúcanine hradu. Bratislava: slovenský skauting, 2010. 34 s. ISBN 978-80-89136-73-5

ONDREJKA, Jozef: Beckov - Tematín. Bratislava: Slavín, 1971. 40 s.

www.tematin.eu

www.hradok.webgarden.cz

GPS

48.676719, 17.929446

48°40'36.2"N 17°55'46.0"E

Na zobrazenie máp v režime 3D je potrebný doplnok Google Earth

**Stiahnuť doplnok aplikácie
Google Earth**

Mapy 3D vo vašom prehliadači

[Ďalšie informácie »](#)

Zväčšiť mapu

úvod | [hrady](#) | [kaštiele](#) | [kúrie](#) | [kláštory](#) | [kostoly](#) | [architektúra miest](#) | [ľudová architektúra](#) | [ostatné pamiatky](#) | [zaniknuté pamiatky](#) | [múzeá](#) | [galérie](#) | [skanzeny](#)
Tento web používa súbory cookies. Prehliadaním webu vyjadrujete súhlas s ich používaním. **Viac informácií.**